

Самойленко О. С.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ORCID: 0009-0005-1225-6227

ЕТИКО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Важливим елементом забезпечення процесу взаємодії управлінської діяльності і моралі (етики публічної сфери) виступає право. Воно забезпечує конвертацію соціальної поведінки людини через її ставлення до суспільства та основних етичних категорій у правову.

У юридичній науці такий процес взаємодії права та моралі має декілька назв, зокрема: морально-правовий механізм [1], механізм правосвідомості та правової культури [2], вищий механізм саморегуляції працівником своєї професійної діяльності [3]. Ці назви різняться лише у зв'язку з тим, що наведені дослідження відображають різні аспекти проведеного аналізу професійної діяльності (етичний, етико-психологічний, етико-правовий). На наш погляд, даний механізм слід визначити як етико-правовий механізм регулювання публічної служби.

Позитивною рисою звернення до подібного механізму з метою регулювання публічної служби є те, що не всі дії у ході реалізації правового статусу публічного службовця підпадають під юрисдикцію правових норм, а регулюються неформальними нормами групової чи індивідуальної моралі. Особливо це стосується тих моментів адміністративної поведінки, яка пов'язана з прийняттям рішення (так званий адміністративний розсуд).

Як визначає О. В. Харенко [4, с. 114], адміністративний розсуд у разі застосування лише диспозитивного методу правового регулювання містить у собі численні ризики адміністративного свавілля, серед яких корупціогенні фактори та зловживання дискреційними повноваженнями. Водночас, авторка визначає, що саме адміністративний розсуд виступає можливістю позбавитися суто механічного застосування правових норм, а уміння пристосовувати їх до реальних та конкретних ситуацій, виступати ініціаторами покращення управлінського процесу у межах покладених на них обов'язків. Ми погоджуємося з даною точкою зору також у тому, що застосування адміністративного розсуду у даному випадку здійснюється на підставі лише правосвідомості публічного службовця, що є недостатнім для забезпечення від вищеперерахованих ризиків. У свою чергу, ми вважаємо, що одним із факторів, який може створити «буфер безпеки» під час прийняття адміністративного рішення є саме етико-правовий механізм регулювання публічної служби, закріплений у нормах службового права.

Дослідження етико-правового механізму регулювання публічної служби з точки зору вітчизняної моделі публічної служби передбачає аналіз його мети та внутрішньої організації. Сам по собі етико-правовий механізм регулювання

публічної служби наближений до механізму правового регулювання. Це пояснюється тим, що його ваговою складовою виступають норми права, які містять у собі етичні приписи.

Етико-правовий механізм регулювання публічної служби складається з ряду підсистем: нормативну складову, діяльнісну (організаційну) складову, контрольну складову (контрольна система). Розглянемо їх більш докладно.

Нормативна складова представляє собою поєднання етичної та підсистеми етико-правових приписів, які пов'язані між собою на зовнішньому (суспільному) контурі процесом легалізації етичних норм, а на внутрішньому (особистісному) контурі – процесом втілення внутрішніх етичних переконань у зовнішню діяльність (екстеріоризація).

Етична підсистема (професійна етика публічного службовця) уособлює в собі етичні норми, етичні категорії (честь, гідність, обов'язок, справедливість) та етичні принципи службової поведінки, які склалися історично та відбивають: 1) очікування суспільства від публічної служби та діяльності публічних службовців, які базуються на суспільній моралі; 2) безпосереднє відношення публічних службовців до покладених на них прав та обов'язків, процесу їх реалізації та усвідомлення власної ролі у реалізації публічної служби з урахуванням суспільних цінностей (професійна моральна свідомість).

У свою чергу підсистема етико-правових приписів включають в себе етико-правові норми, отримані шляхом легітимізації етичних норм; правові принципи, які відбивають етичні засади розвитку суспільства; юридичні норми, які регламентують інститут присяги у публічній сфері; кодекси етичної поведінки; рекомендації міжнародних організацій та інституцій, які формують міжнародно-правовий етико-правового механізму регулювання публічної служби.

Мета нормативної складової полягає у закріпленні моделей поведінки суб'єкта публічної служби, які визначають обов'язковий, а в деяких випадках можливий, варіант поведінки у ході реалізації його правового статусу у відповідності до визначених державою і підтриманих суспільством етико-правових приписів.

Діяльнісна (організаційна) складова включає в себе: 1) суб'єктів та об'єкти впливу етико-правового механізму регулювання публічної служби (публічні службовці в залежності від ієрархії їх підпорядкування); 2) професійне моральне ставлення як внутрішню (психологічну) діяльність, яка формує систему внутрішніх переконань публічного службовця щодо якості та результативності публічної служби, її відповідності моральним нормам та категоріям (моральна оцінка, моральний обов'язок, моральні почуття та переживання) [5, с. 147]; 3) професійну моральну поведінку, яка ґрунтується на поєднанні професійної моральної свідомості та професійного морального ставлення. Саме вона представляє собою результат екстеріоризації внутрішніх моральних переконань у свідомий професійний моральний вчинок.

Слід відмітити, що будь-яка діяльність, яка передбачає виконання певних завдань та реалізацію функцій потребує контролю. Це стало підставою для виділення контрольної складової як підсистеми етико-правового механізму регулювання публічної служби. На сьогоднішній день у світовій практиці розроблено достатня кількість механізмів, які забезпечують контроль за етичністю службової поведінки. Серед них виділяються етичні кодекси (як система норм реалізації контрольної функції за виконанням викладених у них приписів), юридична відповідальність за порушення етичних засад публічної служби; комітети з етики; право громадян на звернення; соціальні аудити, спеціальні служби, що розглядають факти порушень співробітниками організації етичних вимог, а також звернень громадян; адміністративне судочинство тощо.

Таким чином, в основі етико-правового механізму лежить функціонування описаних нами підсистем та елементів, які об'єднані в єдине ціле з метою вирішення конкретних задач. Перед кожною з них визначаються завдання, які мають на меті досягнення певних цілей, які взаємно доповнюють одна одну, не мають протиріч та передбачають єдину направленість. В результаті вони утворюють єдину самокеровану етико-правову систему, яка здатна забезпечувати дієву реалізацію публічної служби, яка відповідає очікуванням суспільства.

Список використаної літератури:

1. Федоренко В. В. Морально-правове регулювання поведінки військовослужбовців як фактор підвищення ефективності боротьби з корупцією в Збройних Силах України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 232-234.

2. Круглов О. М., Ключова Ю. О. Механізм правосвідомості та правової культури у контексті морально-етичних принципів права. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2012. № 3 (13). С. 176-180.

3. Котелюх М. О., Ларіонов С. О. Шляхи емпіричного дослідження професійної моралі працівника органів внутрішніх справ. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. № 3 (46). С. 143-149.

4. Харенко О. В. Адміністративний розсуд у діяльності суб'єктів публічного адміністрування. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 113-116.

5. Бабенко О. В. Сутність процесу інтериоризації як центрального механізму когнітивного розвитку особистості. *Молодий вчений*. 2019. № 8 (72). С. 54-57. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-8-72-13>.